

Az álom

Irita Valentin Katajev

ÉLETÜNK EGYHARMADA álom. Ám a tudomány máig sem határozta meg pontosan, mi az álom. Egy régi enciklopédiában olvastam: „Az álom közvetlen okát nem tudjuk; ezen a téren egyelőre be kell érniünk feltevéseinkkel“.

Már-már félretettem a vaskos kötetet: a dolog lényegéről nem mondott semmit. Hanem a cikk végén egyszerre fölfedeztem ezt a bájos mondatot: „Az álmot a művészetben jelképesen emberi alakban ábrázolják, válán pilleszárnyakkal, kezében mákvirággal“.

Ezek a kedves, egyszerű sorok megragadták képzeletemet.

S most elmondok egy történetet az álmról. Megérdemli, hogy fönmaradjon.

EZERKILENC SZÁZTIZENKILENC július 30-án a Vörös Hadsereg megtépzott csapatai megtisztították Caricint s megkezdték visszavonulásukat észak felé. Útjuk negyvenöt napig tartott. A parancsnokságnak egyetlen harcképes egysége volt, Szemjon Mihájlovics Bugyonnüj hadteste, öt és félezer ember. Az ellenséghez képest jelentéktelen szám.

Bugyonnüj, az óriási túlerő ellenére is, a kapott parancshoz híven, fedezte a hadsereg visszavonulását és magára vonta az ellenség minden támadását.

Küzdelme úgyszólván egyetlen nagy ütközet volt, több mint tíz napon és éjszakán át, kurta pihenőkkel, hogy sem enni, sem inni, sem aludni, sem mosakodni nem tudtak, s ahhoz sem jutottak hozzá, hogy lovaikat kissé megpihentessék.

Szokatlanul forró nyár volt. A harcok aránylag szűk terepen folytak: a Volga és a Don között. Két nagy folyam közt; mégis előfordult, hogy a katonák egész nap egyetlen kortyot sem ittak. Nem térhettek el kitűzött irányuktól. A víz drágább volt a kenyérnél. Az idő pedig, — az idő még a víznél is drágább volt.

A visszavonulás kezdetén három nap alatt húsz támadás érte őket. Húsz kemény támadás!

A katonák verekedtek; kiszáradt torkukból már csak tagolatlan hörgés szakadt ki. Lovasrohamok, közelharcok, villanó szablyák, elkínzott, poros, verejtékes arcok, — és néma ajkak. Mint egy vad látomás...

De a szomjúsághoz, némasághoz, éhséghez és forró-sághoz hamarosan új gyötrellem társult: az álomosság.

Küldönc érkezik, átadja a jelentést, lefordul nyergéből s lova lába előtt álomba merül.

Aztán a támadás végetért.

A katonák fáradtan imbolyogtak lovukon. Pillájuk mint az ólom.

Esteledett.

A szemek lassan lecsukódtak. A szívre súlyosan tódult a vér, lomhán megalvadt benne, s egyszerre elakadtak a mozdulatok, lehulltak a fáradt karok, meglazult az ujjak szorítása, a fejek lecsuklottak, s a sapkák a homlokokba csúsztak.

Tikkadt éjszaka ereszkedett az öt és félezer katonára. Mint az inga, billentek ide-oda a nyeregben.

Az ezredparancsnokok Bugyonnüjhöz ügettek.

— Mindenki aludjék — mondta Bugyonnüj. — Mindenki. — ismételte nyomatékosan.

— De parancsnok elvtárs... Mégis... Talán őrszemet...

— Mindenki aludjék.

— Parancsnok elvtárs... Hát ki fog akkor...

— Én — mondta Bugyonnüj egyszerűen. Fölhajtotta kabátja ujját, karját kissé fölemelte, megnézte, hány óra. A mutatók foszforos fénnel világítottak.

— Mindenki aludjék! — rendelkezett, vidáman fölemelve hangját. — Kivétel nélkül mindenki! Az egész hadtest. Pontosan kétszáznegyven percet adok a pihenésre.

Nem így mondta: négy órát. Négy óra: ez túlkevés lett volna. Hanem kétszáznegyven perc: ez más, ennél többet igazán nem adhatott.

— Ti pedig ne törődjeteK semmivel — tette hozzá. — Majd én vigyázok. Vállalom érte a felelősséget. Kétszáznegyven percet adok, egyetlen minutával se többet.

Egy revolverlövés lesz majd a jel; akkor aztán talpra! Pisztolyára csapott, s óvatosan megérintette Kazbeknek, rozsdaszínű doni lovának verejtéktől nyirkos lágyékát.

Egyetlen katona őrizte az egész hadtest álmát. Maga a parancsnok. Vakmerő megszégyése a rendtartásnak! De más megoldás nem volt. Egy mindenkiért és mindenki egyéért. Ez a forradalom vas törvénye.

Az öt és félezer harcos egyetlen mozdulattal dőlt végig a tisztás dús fűvén. Némelyiknek még maradt annyi ereje, hogy kipányvázza lovát s feje alá húzza a nyeret; hanem aztán az is nyomban elaludt. A legtöbben azonban éppen csak odarogtak a lovuk mellé, kezükben a kantárral, akár a hullák.

Bugyonnüj lassan körüljárta a táborn. Nyomában segédtsíztje, a tizenhét éves Grisa Kovaljov. Barnaképpű legényke, alig bírta már a kínos küzdelmet, minduntalan elbóbiskolt, aztán fölriadt, föl-fölkapta fejét, aztán hagyta, hadd rántsa mellére az ólmos fáradság.

Igy járták keresztül-kasul a táborn, a hadtestparancsnok meg a segédtsíztje, — két ór, öt és félezer alvó fölött.

Szemjon Mihajlovics akkoriban még szinte fiatalember volt, száraz, csontos képű, napszitta bőrű, lógóbajszos fekete férfi, — akár egy keménykötésű paraszt.

Fölkelt a hold, s ő a teljes fényben sorra ismerte föl katonáit. Fölmismerte őket és elmosolyodott, mint az apa az alvó fia bölcsője fölött.

Lám, ez itt Grisa Waldmann, a rőtbauszú óriás. Hanynatt hever a fűben, feje alatt a nyereg, mázsás öklében pisztolyát szorongatja, roppant melle, akár egy láda. Szabályosan emelkedik és süllyed, szemközt a csillagokkal, a földrengető horkolás ütemére, még a bozót is beleremeg ebbe a horkolásba! Másik keze a földön, szinte markában tartja a földet, — hát ezt próbáld meg elvenni Grisa Waldmanntól!

Amott meg, mint akit fejbeverték, Iván Bjelenkij, a doni kozák. Haja a szemébe lóg, oldalán nem éles kozákszablya, hanem hatalmas, ódon kard; valami fegyverbolond földesúr házában szerezhette. Századokon át lógott dologtalanul a perzsaaszönyegen, míg jött Iván

Bjelenyikij, a doni kozák, elvette, kifente annak rendje és módja szerint, és most harcol vele a fehérek ellen. Az egész hadtestben nincs még egy olyan hosszú és erős kar, mint a Bjelenyikijé.

Egyszer, mondják, betért egy gazdag majorba, abrakért a lovának. Kéri szép szóval, van-e széna eladó.

— Nincs — veti oda a gazdasszony. — Nekünk is csak ez az egy boglya maradt.

— Nem kell nékem sok. — mondja panaszosan Bjelenyikij, — éppen csak a lovacskámat akarom megetetni. Egy nyalábnyi is elég lenne.

— Hát ha csak annyi kell, menj és vegyél.

— No, köszönöm, lelkem.

Azzal odamegy a boglyához, nyújtja a karját, fölnyalabolja az egészet. A gazdasszony meg jajgat, szipákol: világ életében nem látott ilyen kezet! De hát mit volt mit tenni? Iván Bjelenyikij mormogott valamit búcsúzóul, s vitte a szénát nagy diadallal a táborba. Illetve csak vitte volna. Mert, hogy mi történt, mi nem történt vele az úton, biztosan senki nem tudja, annyi bizonyos, hogy egyszerre csak föltúnik Iván Bjelenyikij, rohan ész nélkül, képe akár a félhalotté, keze remeg, foga vacog, egy szó nem sok, annyi se jön ki a száján.

— Mi lelt, Vanya? — faggatják.

— Ó — rebegi, — ne is kérdezzétek. Úgy megijedtem... Vinné el az ördög!

A katonák elámulnak; nagy eset, ha már Vanya Bjelenyikij is megijed valamitől.

Az meg csak áll, sehogy se tér magához.

— Hogy vinné el az ördög! No alaposan rám ijesztett az átkozott dezintőrje, hogy a pokol tüze emészténé el!

— Micsoda? Miről beszélsz?

— Hát a dezintőréről! Fogom azt az átkozott szénát, falná föl a tűz, hát ahogy hozom, egyszerre csak ficánkolni kezd valami a közepén... Hogy a fene enné meg az átkozott dezintőrjét!

Kiderült, hogy a szénában egy katonaszökevény, egy dezertőr lapult meg, s a boglyával együtt Iván Bjelenyikij őt is fölnyalabolta. Útközben aztán az atyafi mozgolódni kezdett a szénában, s végül is kiugrott belőle, s majd

hogy halálra nem rémítette a rettenhetetlen Bjelenykijt.
No, volt is nevetés!

És Bugyonüj büszkén, szeretettel mosolyog, amint elléptet vitéz katonája, Iván Bjelenykij mellett. Nézi a nagy darab embert, ott hever mellette éles kardja, visszatükrözi a hold kék fényét.

A szeppei éjszaka csillagmutatói lassan haladtak előre. Hamarosan vége a pihenőnek.

Kazbek egyszerre megtorpant. Bugyonnüj fölfigyelt. Megigazította sapkáját, melyet féloldalt megvilágított a tábortűz lángja.

Néhány lovas közeledett a lejtőn. Árnyékuk egymás után földte el a holdat. Bugyennüj lélekzetét visszafojtva nézte őket. A lovasok leereszkedtek a táborba. Az élen haladó megállította lovát s lehajolt. Előtte egy katona, korábban fölébredt, mint kellett volna, s éppen a csizmáját húzta.

A lovas kezében cigaretta. Rá akart gyújtani. Mellettük a tábortűz.

— Hé! — kiáltotta. — Miféle tanya ez? Adj tüzet!

— Hát te ki vagy? — vágott vissza a katona.

— Nem látod?

A lovas előregörnyedt, vállát a katona orra elé tartotta. A holdfényben megcsillant ezredesi rangjelzése.

A helyzet féreérthetetlen volt. Az ellenséges tiszt járőr a sötétben betévedt a pihenő vörös táborba, azt hiszik, saját embereik között vannak. Tehát a fehéreknek itt kell lenniök a közelükben. Nem vesztegethetik tovább az időt!

Bugyonnüj kilépett az árnyékból. Fölemelte pisztolyát. A hajnal előtti csöndbe beledördült a lövés. Az ezredes lebukott a nyergéből. A katonák talpra ugrottak. A tiszt járőrt elfogták.

— Lóra! — kiáltotta Bugyonnüj.

Egyetlen perc és nyeregben ül az öt és félezer katona. Még egy perc: fölkel a nap, első sugaraiban gomolyogva csap föl a közeledő ellenséges lovasok nyomán a por.

Szemjon Mihajlovics parancsot adott a fölfejlődésre. A negyedik lovastűzér osztály három útege megnyitotta a tüzet. Megkezdődött a harc.

EGYSZER eszébe juttatták Szemjon Mihajlovicsnak ezt az éjszakát. Eltűnődött, mosolygott.

— Bizony — mondta. — Őt és félezer ember, egymás hegyén-hátán heverték, s úgy aludtak, mint a tej. Szinte egy ütemre. No de volt is horkolás! Még a fák is beleremegtek!

A falon lógó térkép felé hunyorított.

— Még a fák is beleremegtek! — ismételte elégedetten.

Bugyonnüj dolgozósobájában ültünk, a Forradalmi Haditanácsban. Odakin hullott a hó. Sűrűn, fűgönyösen, — amolyan igazi moszkvai hó.

S előttem egyszerre fölillant egy kén. Sztjeppe. Éjszaka. Holdfény. Az alvó tábor. Bugyonnüj, Kazbek lova hátán. S mögötte, a legyőzhetetlen álommal viaskodva, egy kócos, barna legényke, füle mögött egy marék fonyadt mákvirág s forró vállán egy pillangó szunnyad, csukott szárnyal.

Fordította Gellért György

MINDNYÁJAN morzsolgatunk magunkban egy-egy nagy verset, mint legerősebb zsongítókat a valóság, az árulás, a magány ellen. De vers helyett akár egész figurát hordozhatunk így magunkban: például az elboruló, öregedő Vörösmartyt. Ő írta a megsűrűsödött vérű Előszót, a rekedt-fulladt Vén cigányt. Ilyen ijesztő, forró mondatokat írt: „az ember fáj a földnek”. Es legszebb verseivel egy sorban áll egy mondata...

Hírül hozzák, hogy az a fiatal költőtárs, akit ő annyiszor megsegített, akinek első verseit megjelentette, első kiadóját megszerezte, — Petőfi Sándor nagyobbnak tartja magát nála. gúnyája, napjai szakadozottak. De milyen egész ember!

Felnéz poharából. Fogytán van ereje, szerencséje s bora; — Hadd müljön felül — mondja göggel, komolyan. — Nem szeretnék úgy meghalni, mint Magyarország legelső költője.